

Імплементация кримінально-правових механізмів протидії колабораціонізму породжує багатоаспектні юридичні виклики. Насамперед постає питання щодо змістовних меж криміналізації та соціальної обґрунтованості правових заборон, що мають враховувати дуалістичну природу проблеми: з одного боку, необхідність захисту інтересів постраждалих від дій колаборантів, з іншого – справедливе ставлення до осіб, які залишались на окупованих територіях під примусом обставин і були змушені взаємодіяти з окупаційною адміністрацією, або навпаки, свідомо очікували окупації та прагнули залишитись під контролем агресора. Паралельно виникає необхідність забезпечення гармонізації національного матеріального та процесуального законодавства з міжнародно-правовими нормами, особливо щодо дотримання фундаментальних гарантій справедливого судочинства для обвинувачених у колабораційній діяльності [4, с. 347].

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність. Закон України від 03.03.2022 № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>
2. Письменський Є., Мовчан Р. Ідеологічний та культурно-освітній колабораціонізм: окремі проблеми тлумачення та вдосконалення законодавства. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 2. С. 8-16.
3. Дубонос Н. І., Пашина Н. П. Сутність поняття колабораціонізм та його основні ознаки. *Вісник мариупольського державного університету серія: Історія. Політологія*. 2023. Вип. 37. С. 59-67.
4. Кудінов С.С., Шехавцов Р.М. Розслідування колабораціонізму в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 9. С. 346-349.
5. Про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. Офіс генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravoporushennya-2>

УДК 347.98

Крушинський С. А.

*к.ю.н., професор, завідувач кафедри
кримінального права та процесу,
Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова*

Межі повноважень слідчого судді у кримінальному провадженні

Судовий контроль за досудовим розслідуванням є важливою гарантією забезпечення законності, справедливості та об'єктивності у кримінальному судочинстві, що допомагає уникнути свавілля з боку органів досудового розслідування, забезпечуючи обґрунтованість, пропорційність, відповідність законній меті їх дій і рішень, а також баланс між ефективністю досудового розслідування та дотриманням прав і свобод громадян.

Повноваження слідчого судді пов'язані з попередженням незаконного чи необґрунтованого обмеження і порушення прав та свобод учасників кримінального провадження та інших осіб під час проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, спеціального досудового розслідування, застосування заходів кримінального процесуального примусу, захистом цих прав, перевіркою законності та обґрунтованості кримінальних процесуальних рішень органів досудового розслідування, прокурора та їх корегуванням [1, с. 370-371].

Хоча чинний КПК України не містить окремої норми, яка визначає коло повноважень слідчого судді, системний аналіз його положень дозволяє віднести до повноважень слідчого судді досить велику кількість питань: застосування заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема, запобіжних заходів, надання дозволу на проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій щодо збирання доказів, розгляд та вирішення скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора, встановлення процесуальних строків, вирішення долі речових доказів, розгляду відводів під час досудового розслідування та деякі інші [2, с. 213-216].

Недостатньо дослідженим у кримінально-процесуальній доктрині на сьогодні залишається питання меж повноважень слідчого судді та їх співвідношення із повноваженнями слідчого і прокурора.

Кримінальний процесуальний закон, урегульовуючи прийняття процесуальних рішень, передбачає спеціальні правила, що містять вказівки на суб'єктів, уповноважених приймати рішення, підстави, умови, порядок їх прийняття і можливі варіанти рішень з відповідного питання [3, с. 96]. Ці правила зумовлені ступенем визначеності кримінальних процесуальних норм. Зокрема, у разі, якщо норма кримінального процесуального закону має відносно визначений характер, вона дає можливість правозастосовному органу врахувати конкретні обставини провадження, залишаючи певний простір для розсуду під час прийняття рішення (передбачає дискреційні повноваження).

Зазначене повною мірою стосується і регулювання повноважень слідчого судді. Здебільшого норми, що регулюють прийняття слідчим суддею низки процесуальних рішень, дають можливість врахувати йому конкретні обставини провадження і обрати один із варіантів рішень, що перераховані у кримінальному процесуальному законі або впливають із нього. Таким чином, закон залишає більший або менший простір для розсуду (угляду) слідчого судді, що зумовлене необхідністю враховувати особливості конкретного провадження, своєрідність ситуації, що склалася.

Переважно не виникає якихось проблем щодо визначення повноважень слідчого судді під час розгляду ним клопотань слідчого, прокурора про надання дозволу на проведення окремих слідчих (розшукових) дій, застосування заходів процесуального примусу тощо. За результатами розгляду такого клопотання по суті слідчий суддя або задовольняє його, або відмовляє у задоволенні. Щодо застосування запобіжних заходів ч.ч. 2-5 ст. 194 КПК України передбачає варіанти відповідних рішень слідчого судді, враховуючи те, які обставини в судовому засіданні зможе довести прокурор.

Більш проблемна ситуація складається з визначенням меж повноважень

слідчого судді при розгляді скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора під час досудового розслідування. Ч. 2 ст. 307 КПК України передбачає, що за результатами розгляду скарги на рішення, дію чи бездіяльність під час досудового розслідування слідчий суддя може постановити ухвалу про: 1) скасування рішення слідчого, дізнавача чи прокурора; 2) скасування повідомлення про підозру; 3) зобов'язання припинити дію; 4) зобов'язання вчинити певну дію; 5) відмову у задоволенні скарги.

Найбільш неоднозначним тут є повноваження слідчого судді зобов'язати вчинити слідчого, прокурора певну дію, адже таким чином слідчий суддя може втручатись у їх повноваження. Ключове питання, яке виникає – чи може слідчий суддя зобов'язати слідчого, прокурора вчинити будь-яку процесуальну дію або прийняти будь-яке процесуальне рішення, віднесені до їх компетенції КПК України? Відповідь на це питання повинна бути негативною, що підтверджується практикою Верховного Суду.

До прикладу, слідчий суддя Петропавлівського районного суду Дніпропетровської області, скасовуючи постанову слідчого про відмову в задоволенні клопотання адвоката, зобов'язав слідчого повідомити особі про підозру відповідно до ст.ст. 276-279 КПК України. Верховний Суд з цього приводу зазначив, що право прийняття рішення про повідомлення особи про підозру належить до дискреційних повноважень слідчого та прокурора, а кримінальний процесуальний закон не надає слідчому судді повноважень вторгатися в дискреційні повноваження слідчого та прокурора, визначені положеннями ст.ст. 276-278 КПК України. Таким чином Верховний Суд констатував, що слідчий суддя вийшов за межі своїх процесуальних повноважень щодо розгляду скарги на бездіяльність слідчого, які визначені положеннями ст. 307 КПК України, тобто втрутився в дискреційні повноваження слідчого [4].

Інший приклад. Слідчий суддя Ленінського районного суду м. Кіровограда скаргою сторони захисту зобов'язав прокурора вчинити процесуальну дію – прийняти постанову про закриття кримінального провадження. З цього приводу Верховний Суд абсолютно обґрунтовано звернув увагу на те, що закриття кримінального провадження є процесуальним рішенням, а не процесуальною дією, а слідчий суддя допустив помилкове ототожнення цих понять. Крім того, Суд акцентував увагу на тому, що по відношенню до оскаржених рішень слідчий суддя має повноваження лише скасувати таке рішення, але не має повноважень зобов'язати прийняти рішення. Тим більше слідчий суддя не має повноважень визначати, яке саме рішення має прийняти слідчий або прокурор у конкретному випадку, оскільки таким чином суддя втрутиться в сферу повноважень цих осіб і фактично прийме участь у діяльності сторони обвинувачення всупереч своїй ролі в провадженні [5].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гловюк І. В. Кримінально-процесуальні функції: теоретико-методологічні засади і практика реалізації: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2016. 602 с.
2. Кримінальний процес України. Criminal Procedure of Ukraine: академічний курс:

- у 3-х т. Т. 1: Загальна частина / В. Т. Нора, Н. Р. Бобечко, М. В. Багрій та ін.; за ред. акад. НАПрН України, д.ю.н., проф. В. Т. Нора, д.ю.н., проф. Н. Р. Бобечка. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2021. 912 с.
3. Крушинський С. А. Правові моделі прийняття процесуальних рішень у кримінальному судочинстві України. *Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцяті осінні юридичні читання «Права людини в сучасному світі: проблеми теорії та практики» (м. Хмельницький, 01-02 жовтня 2021 року).* Хмельницький: ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2021. С. 96-97.
 4. Постанова колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 05 квітня 2023 року (справа № 188/1146/22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110144388>.
 5. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 14 лютого 2023 року (справа № 405/680/22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109075175>.

УДК 340

Рогатинська Н. З.
*доктор юридичних наук, професор, завідувач
кафедри кримінального права та процесу
Західноукраїнського національного університету*

Забезпечення реалізації конституційних прав особи під час досудового розслідування в умовах воєнного стану

Будь-який пересічний громадянин України знає, що Основним законом нашої держави є Конституція України. Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1].

Умови сьогодення вносять свої корективи не лише у буденне життя громадян, а й у кримінальне процесуальне судочинство України, останнє змінюється та підлаштовується під умови дії правового режиму воєнного стану. Новели кримінального процесу, прийнятого в умовах воєнного стану, вимагають не лише безпосередньої реалізації під час здійснення досудового розслідування, а й ґрунтовного вивчення теоретичних положень та поглядів науковців та і практиків.

Відповідно до ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду [2].

Особливої актуальності тема реалізації законних прав та свобод людини набуває саме в контексті досудового розслідування, адже майже кожна із процесуальних дій так чи інакше спрямована на обмеження таких прав та